

Zaman Gazetesi

02.08.2011

Herkül Millas

Yermek kolay ama anlamak çok zor. Yıllarca soğukkanlı planlar yaparak masum insanları öldürenler ne tür insanlardır? İlk akla gelen ruh hastaları oldukları.

Bu eylemleri siyasi ve ideolojik nedenlerle yaptıklarını söylemeleri, onların deli olmadıklarının kanıtı sayılmamalı; çünkü deliler de eylemlerine bir neden uydurur. Ancak bu terör olaylarının bazen organize gruplar tarafından işlenmesi, canilerin sempatanları olması, kimi zaman bu olaylara sevinen toplumların bulunması, bu cinayetleri işleyenlerin bazı toplumlarda kahraman sayılması "deli" tezini sarsıyor. Bin Ladin deli miydi, örneğin? Ya yüz binleri bulan taraftarları, ya milyonluk hayranları? Hepsine ruh hastası denmesi pek anlamlı olmuyor; toplumların çılgınca davranmalarına belki toplumsal histeri denmesi daha uygundur. Kuşkusuz insanların akıl dışı yanları bazen mantığın da, insafın da, vicdanın da, empatinin de, günah anlayışının da çok üstünde olabiliyor.

Bu cinnet olayları bazen din, etnisite, milliyet, ahlak veya ideoloji söylemiyle haklı göstermek isteyenleri görüyoruz: Bahaneleri intikam almak, kendini savunmak, özgürlük ve bağımsızlık istemek veya sözde kötü olanı yok etmekmiş. Bazen cinayetler münferit olaylardır, bazen gruplarca işlenir, bazen organize devletler tarafından. Bu farklara karşın her seferinde kurbanlar masum, silahsız, kavgaya karışmayan kadınlar, çocuklar, yaşlılar olabiliyor. Bu öldürmelere

bazen farklı isimler verilir: Soykırım, katliam, terör, cinayet gibi; ama sonuçları bakımından eylemler benzerdir.

En kötüsü bu tür çılgınlıkları "yazık oldu ama gerekliydi" anlayışıyla savunanların bulunduğu. Bir bağımsızlık savaşında esirleri kurşuna dizen bir subayla, Norveçli Breivik'i aynı mı sayarsınız, yoksa subaya karşı biraz hoşgörülü müsünüz? Bu tür samimiyet testleri, durumun fecaatini gösterir. Bu "aşırı eylemlerin", sayıca az da olsa, her zaman bilinçli veya bilinçsiz destekleyicileri vardır. Bu deliler çok ender "yalnızdırlar". Birilerinin onlara hayranlık duyacağına inanırlar. Kendilerini bir ideolojik veya inanç grubuyla bir aidiyet içinde hissederler. Eylemlerini destekleyen köşe yazıları, internet siteleri, siyasi partiler, gruplar ve kurumlar var.

Ne yapmalı? Ne yapmamalı?

Yabancı düşmanlığı, bağnazlık, ırkçılık, ayrımcılık gibi nitelemeler olayı sınıflandırmak (tasnif etmek) için yararlı olabilir ama bu davranışlarının ne doğuşuna ne de nedenine ışık tutarlar. Neden insanlar öyledir? Bence iki eksende düşünmek gerek: Birincisi, bir "inancın" var olması gerekir. Buna ideoloji veya paradigma da diyebiliriz. Bu, yapılacak "işin" mantık zeminini, gerekçesini, kuramsal yanını hazırlar. Örneğin ırkçı söylem bu görevi üstlenir. Birilerinin kafasında saplantı biçiminde yerleşen daha adil ve ahlaki bir dünya veya mutlu bir gelecek veya iyi bir toplumsal düzen bazı "işleri" gerekli kılar. "Emperyalizmin" veya "Batı'nın" veya "İslam'ın" veya "A grubunun" yok edilmesinin gereğine teorik olarak inanılır. Ancak her ırkçı Bin Ladin veya Breivik olmaz, olamaz. Yahudileri sevmemek başkadır, onları çoluk çocuk öldürmek farklı bir aşamadır. Vahşetin gelişi ikinci eksenin de devreye girmesi ile olur: Kişisel ruh dengesizliği, paranoya, şizofreni vb.

Tabii bu saldırgan dünya görüşü bir kimlik sorunudur. Bin Ladin'ler ve Breivik'ler kendi gruplarını -yani "biz"-i- ve düşmanlarını -yani "ötekini"- bir "bütün olarak" tespit etmişlerdir. Bütün cinnet olaylarının ortak yanı tam da bu noktadır. Bu iki yan, yani dost ve düşman, soyut bir boyut edinir. Kişiler, bireyler, somut insanlar yok olmuştur. Düşman bir grupsa ve yok edilmesi gerekiyorsa bireyleri nasıl ayıklayacaksınız? Dünyayı savaş alanı olarak algılayanlar düşmana ateş ederken iyi düşman-kötü düşman ayırımı yaparlar mı? Hiç olur mu bu tür tereddüt? Bu şartlarda tereddüt ihanet bile sayılır. Böylelerine yufka yürekli derler bazen!

İnsanları canavara dönüştüren en kararlaştırıcı aşama, kişinin bütünü içinde eritilmesi, yok edilmesi ve giderek bir stereotipe dönüştürülmesidir. Tabii ki kötü Batılı, kötü Hıristiyan vardır; kötü Doğulu ve kötü Müslüman olduğu gibi. Bunları teşhir etmek tabii ki gerekir. Ama genel olarak etnik ve dinî gruplardan (ve başka kategorilerden) söz etmek ırkçılığın ilk ve en önemli adımıdır. Çünkü artık kişinin önemi kalmaz ve genellemeler yönetir kararlarımızı. "Müslüman", "Türk", "Batılı" gibi kategorilerle düşünen bir kimsenin bu gruplar için tek bir yargısı olacaktır. Ve olur da bir grubun bir bireyini (hatta haklı olarak) sevmese, artık hepsini (çok haksız olarak) sevmeyecektir.

Bu stereotip (kalıp yargılı) düşünce biçimi toplumlarımızda çok yaygındır. Yüzyıllardan beri insanlar bu biçimde düşünmeye alıştırmışlardır. Şunlar böyledir, ötekiler şöyledir... Üstelerseniz, "tabii istisnalar da vardır" diyeceklerdir; ve sonra var mı yok mu yeniden genellemeler...

Bütün bunlar aklıma son günlerde medyanın bir kısmını izlerken geldi. "Batının" ırkçılığı, Doğu düşmanlığı ve İslamofobisi yeniden gündemde. Sanki kanlı çılgınlık ve yabancı düşmanlığı bir insanlık hali değil de Batı'ya özgü bir özellik. Onlar bizi nasıl (yanlış) görüyor konusu işlenirken, biz onları nasıl (yanlış) görüyoruz sorusunun aynı anda ele alınmaması yanlış mesajdır. Nasıl bir ironi! İrkçılığa karşı çıkarken aynı anda stereotipler kurarak milli, dinî, kültürel genellemeler kullanmak... İrkçılığı deşifre etmek, ırkçılığı ele alıp çürütmek varken "Batı'nın nasıl ırkçı olduğunu" savunmak, Batı, Batı bir genellemeyi beslemek, reddedilene yeniden üretmek değil midir?

İrkçılığa ve yabancı düşmanlığına karşı çıkmak başkadır, yalnız karşı tarafı bu sakatlıkları yüzünden yermek başkadır. Bin Ladin'in taraftarları da sürekli Batı'yı yermişlerdir, Breivik'in Doğu için yaptığı gibi. Bu tür yaklaşımlar ve ifadeler, aşılması istenenin toplumların bilinçaltına yerleşmesine neden olur. Genellemeler bireylerin sonsuz çeşitlilik sergilediklerini görmememize neden olur. Genellemeler algılamamızın temeli olunca aşılması istenilen de aşılmaz. Yalnız ırkçı söyleme değil, ırkçı algılamaya da karşı çıkılmalıdır.